

ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 378.03 (045)

І. М. Сопілко,
кандидат юридичних наук, доцент,
В. Б. Черватюк,
кандидат історичних наук, доцент

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА: ПРАВОВИЙ ВИМІР У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У статті розглядаються питання співвідношення та взаємодії людини, суспільства, держави на різних етапах розвитку цивілізації. Автори наголошують на важливості обговорення цих проблем на міжнародному рівні, задля швидкого реагування на виклики сучасного світу і можливості долучитися до тих реформ, які відбуваються сьогодні в Україні.

Ключові слова: людина, суспільство, держава, правовий вимір, виклики сучасного світу.

Постановка проблеми та її актуальність.

Як відомо, проблема співвідношення та взаємодії особи, суспільства, держави хвилювала людство на різних етапах розвитку цивілізації і набула особливої актуальності в період Просвітництва. Саме представники новочасної політичної думки виробили теоретичні конструкції «природних прав» людини та «суспільного договору», відповідно до яких людина від народження володіє невідчужуваними природними правами, а для створення відповідної гарантії їх дотримання та ефективної реалізації людське співтовариство укладає вільну угоду – суспільний договір про створення держави. Основні ідеї Просвітництва, а саме: культ розуму й науки, визнання впливу соціального та природного середовища на формування особистості, проголошення «царства розуму», прагнення узгодити життя людини з природними законами, ствердження цінності особистості незалежно від її соціального стану, проголошення рівності всіх людей, віра в можливість виховання гармонійної людини, яка живе за законами розуму й природи, докорінно змінили пріоритетність прав людини у співвідношенні «людина – суспільство – держава». Переважна більшість цих ідей знайшла своє втілення у таких важливих правових документах, як «Декларація незалежності США» [2] та «Декларація прав людини і громадянина 1779 року» [1].

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні необхідності дослідження співвідношення і взаємодії людини, суспільства, держави та

важливості обговорення цієї теми на різних наукових заходах.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміло, що і сьогодні основою конституційного регулювання для будь-якої демократичної держави є відносини між людиною і державою, суспільством і державою. І це регулювання має бути спрямоване на забезпечення гідних людини умов життя, подальшу розбудову громадянського суспільства, побудову публічної влади, що ґрунтується на принципах єдності, які реалізуються через збалансованість та взаємне сприяння, зниження рівня конфліктності, забезпечення від авторитаризму. При цьому державна влада має здійснюватися на засадах чіткого розподілу її функцій та повноважень, шляхом встановлення дієвої системи стримувань і противаг. Потрібно також відзначити пріоритетність прав людини у відносинах «людина – суспільство – держава» і встановлення обов'язку держави дотримувати і захищати ці права. Для цього також слід визначити засади дієвої системи забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини. Важливою сьогодні є також оптимізація співвідношення громадянського суспільства і держави, державного управління і самоврядування, саморегулювання суспільних процесів в економіці, політиці, духовній і інших сферах життя з державним управлінням у цих сферах.

Для розв'язання проблем, які продиктовані викликами сучасного світу виникає потреба у втіленні положень природно-правової доктрини щодо невід'ємності, непорушності, взаємо-

залежності, єдності та неподільності конституційних прав і свобод, а також у підвищенні ступеня їх відповідності європейським та світовим стандартам. Необхідно також посилити гарантованість прав і свобод та розширити конституційні можливості організацій громадянського суспільства (насамперед найбільш представницьких об'єднань профспілок і об'єднань правозахисних організацій) впливати на дотримання прав і свобод, а також контролювати їх реалізацію і притягнення посадовців до відповідальності за їх порушення. Власне, ці та інші проблеми співвідношення і взаємодії людини, суспільства, держави обговорювались під час конференції, що відбулася 27 лютого 2014 року в Юридичному інституті НАУ. Участь у конференції прийняли 340 науковців та юристів – практиків із 20 країн світу, із 23 регіонів України та 84 вищих навчальних заклади, 42 організації та установи.

Робота конференції здійснювалася у формі пленарного та секційних засідань. Під час урочистого відкриття конференції гостей і учасників вітали Володимир Харченко – проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України; Ірина Зарубінська – проректор з міжнародних зв'язків Національного авіаційного університету, доктор педагогічних наук, професор; Ірина Сопілко – директор Юридичного інституту Національного авіаційного університету, кандидат юридичних наук, доцент. Селамі Гюнєр – директор Товариства з обмеженою відповідальністю «Гюнсел»; Хакан Їлмаз – генеральний директор «Turkish Airlines» в Україні; Наталія Педченко – заступник голови Всеукраїнської асамблеї молоді; представники Ягеллонського університету Домінік Заяц та Каміль Мамак.

На пленарному засіданні із науковими повідомленнями виступили Михайло Вербенський – начальник Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України; Микола Галянтич – заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор; Олексій Кресін – завідувач Центру порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В.М. Корецького, кандидат юридичних наук, член-

кореспондент Міжнародної академії порівняльного права; Наталія Малишева – заступник директора Міжнародного центру космічного права, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України; Михайло Смокович – суддя Вищого адміністративного суду України, секретар Пленуму Вищого адміністративного суду України, кандидат юридичних наук.

Учасники конференції констатували, що проблема взаємовідносин людини, суспільства та держави, що існують в тісному діалектичному зв'язку, є актуальною для будь-якого історичного періоду. Особливої значимості вона набуває в періоди трансформації суспільства та держави. Саме такий період переживає зараз Україна, коли докорінні зміни в усіх сферах суспільства потребують адекватних змін в механізмі держави, для якої пріоритетом має стати людина, її права, свободи та гарантії їх дотримання. Звертаючись до аспектів співвідношення суспільства та держави, слід зазначити, що досягнення балансу в цій системі взаємовідносин може бути за наявності такої системи, при якій сама держава є не лише силою, що утримує владу, а й виступає своєрідним інструментом в руках громадянського суспільства, його представницьких органів. У громадянському суспільстві повинен діяти принцип: держава настільки є правомочною, наскільки зобов'язана особистість, і навпаки, особа настільки правочинна, наскільки зобов'язана держава. Для сучасного громадянського суспільства важливе значення мають соціальні функції кожного, його відповідальність перед іншими людьми, суспільством в цілому та державою. У зв'язку із цим, особа набуває нових рис: активна участь щодо всіх суспільних процесів, що формують взаєморозуміння суспільства і держави, повага до прав і свобод інших громадян, сумлінне виконання встановлених для кожного члена суспільства обов'язків тощо.

На конференції було відзначено, що актуальною потребою громадянського суспільства, яке зараз активно розвивається в Україні, є складна та розгалужена система соціальних регуляторів, в тому числі й нормативного характеру. Саме правова система покликана слугувати потужним та ефективним соціальним регулятором, що має розвиватися паралельно з громадянським суспільством, у відповідності з його зростаючими потребами. Запропоновано форматування правової системи України, яке

має відбуватися поступово, на основі повернення Конституції 2004 року, створення принципово нових форм правового регулювання діяльності органів самоорганізації населення.

Науковці нагадали про існуючу нагальну потребу у підвищенні рівня дієвості форм і важелів взаємовпливу інститутів громадянського суспільства та органів державної влади. Зазначена взаємодія держави з громадянським суспільством можлива лише на основі партнерства та необхідна для розвитку України як правової, демократичної і соціальної держави. В сучасних умовах актуалізується роль та значення народного суверенітету як найважливішого принципу конституційного ладу. Зазначену цінність необхідно охороняти і підтримувати, що є можливим лише шляхом поєднання двох взаємозалежних і взаємодоповнюючих форм здійснення влади: безпосередньої і представницької демократії з урахуванням можливостей і меж їх використання. Такий підхід дозволяє на практиці з'єднувати переваги безпосереднього і представницького правління і сприяє найбільш повній реалізації ідеї народного суверенітету.

Висновки. Вагомим результатом Міжнародної конференції є наукове обґрунтування змістовного збагачення конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні, підвищення реалістичності прав і свобод, приведення рівня захищеності людини до міжнародних стандартів, посилення формування і розвитку громадянського суспільства в контексті зростання його відповідальності за забезпечення прав і свобод людини. Також зверталась

увага на підвищенні ефективності механізмів забезпечення та контролю за дотриманням прав і свобод людини, більш відповідального ставлення держави до її головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Встановлено ряд концептуальних засад механізму правового регулювання господарських правовідносин, визначено внутрішнє та зовнішнє зобов'язання та вдосконалення їх регулювання, особливо щодо не поійменованих договорів, зокрема оцінки майна, туризму тощо. Доведено, що одну з основних проблем дієвості сучасного міжнародного права слід пов'язувати з наповненням його дійсно міжнародним змістом на базі надбань широкого спектру міжнародних наук, в тому числі і неюрідичних, а здійснення і захист права на справедливий судовий розгляд залежить передусім від балансу законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Участь у обговоренні цих та інших проблем значної кількості українських та зарубіжних науковців свідчить про їх актуальність та здатність наукової спільноти реагувати на виклики сучасного світу і долучатися до тих реформ, які відбуваються сьогодні в Україні.

Література

1. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.textes.justice.gouv.fr/index.php>

2. Декларація незалежності США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.khpg.org/index.php?do=print&id=946555693>

І. Н. Сопілко, В. Б. Череватюк

Человек, общество, государство: правовое измерение в современном мире

В статье рассматриваются вопросы соотношения и взаимодействия человека, общества, государства на разных этапах развития цивилизации. Авторы делают акцент на важности обсуждения этих проблем на международном уровне, для быстрого реагирования на вызовы современного мира и возможности приобщиться к тем реформам, которые происходят сейчас в Украине.

Ключевые слова: человек, общество, государство, правовое измерение, вызовы современного мира

I. Sopilko, V. Cherevatiuk

Human, society, state: legal aspects in the modern world

The article examines the relation and interaction of the human, society and state at the different stages of the civilization development. The authors emphasize the importance of the discussion of these issues on the international level for quickly responding to the challenges of the modern world and the possibility to join the reforms that are taking place in Ukraine now.

Key words: human, society, state, legal aspect, challenges of the modern world